

GABON GAU BAT

EUSKAL-ERRIKO BASERRI BATEAN.¹

I.

CHOMIÑ URRETA.

Goyan-bean euria perradaz bezela ari da; mendi tontor guztiak elurraz zurituak daude; arzayak euren artaldeak aurretik dituztela zelayetara datoz. Abenduaren ogei ta lauba da. Eguerri bezpera.

Baserritar batzuek, euren diru-errentak eta kapoi gizenak nagusiai pagatu ondorean erri aldera dijoaz. Eskuiko eskuan daramate *guardasol* urdiñ eta galant bana, eta ezkerrarekin eltzen diote euren makillai, zeñak dakartzkien bizkarrean, eta zulo bat egiñik bakallau bana zinzilizka. Au da nagusien erregalaoa gau artan apaltzeko. Umore ona dakarte, ez ditu euri-jasak beldurtzen.

Oen aurretik dijoa agure buru-zuri bat. Ez lioke iñork irurogei urte emango, alakoa da bere sasoya, alabaña, irurogei ta amarrean aspaldi igaro zan.

—Chomiñ,—deitzen diote atzekoak,—zaude puskabat, alkarrekin juango gera.

Chomiñek begiratzen du atzera eta ezagutzen ditu bere erritarrak dirala, eta ichedoten die.

—Arratsalde on Jainkoak dizula—esaten diote denak batean.

(1) Trabajo premiado con el OBJETO DE ARTE ofrecido por la sociedad local *Union Artesana* en los Juegos florales celebrados en esta Ciudad en Diciembre de 1887. (Véase tomo XVIII, pág. 22.)

—Baita zuei ere, mutillak.

—¿Kanpo alde Chomiñ, kanpo alde?

—Bai; lan chiki bat banian, or, auzoan, eta eguna igaro diat no-
lerebait.—¿Eta zuek errenta pagatzen? ¿Ondo artu zaituzte nagusiak?

—Ondo artu gaituan? ¡Arrayo-pola! ¿Ez ginduan bada ondo artu-
ko? ¡Ez aldiogu diru-talde charra eraman! Ez du, ez, zer errenkurarik
eduki. Zu, Chomiñ, orrelako lanik gabe bizi zera.

—Aizak, nik ere nere gora-berak badizkiat, eta jakiñ nai badek,
zor batzuek pagatzen izandu nauk.

—¡A Chomiñ, Chomiñ! zu gora zuaz, gora, eta gu berriz urteko
errenta ezin konponduaz. Oraiñ ere ekarri dezu zuk echera erraiñ
aberatsa, eta guri ez bezelako *kukurruku* jotzen dizu ollarrak.

—Bai motell, Jainkoari eskerrak ni ondo bizi nauk, baña gogotik
lan eginda. Jaki zak; ni ezkondu nitzanean, Urretarenak milla dukat
baño geiago zor zituan, eta uste diat, nere zor-artzekoak, orche nun-
bait berdiñ izango dirala; ordea, ez dezute esango ChomiñUrreta al-
perra eta jokalaria izandu danik.

—Opadizugu, Chomiñ zarra, opa dizugu zure zoriona, eta, joja-
la eche-jaun guztiak zu bezin prestuak eta kristau onak balirake!

Eta batek bat, eta besteak besteasartu ziran euren erriko karrika
nagusian.

—Mutillak,—esan zien Chomiñek bere lagunai,—gaur Eguerri
bezpera dek, oraindik arratsaldeko irurak dituk geyenaz, eguraldia
ere ots-garbitzen ari dek, sar gaitean, bada, Martoloren trabenara; eta
baldin zuen poltsak zimurtuak badaude zeren nagusiai eman diozuten
azkeneko arditerañoakoarekin, Chomiñ-Urretak badik oraindik bost-
errealeko zar bat, eta arren ardoa erandakoan juango gaituk bakoitza
bere echera, *makallau* eta gaztaña erreak jatera eta sagardoz asetzero.

—*Biajun* daizula Chomiñ. Gaur gure sabelak aiñ gaizki ezpadira
ere, zeren nagusiak bazkari ona eman digun, alazguztiaz ere, estima-
tuko dizugu zure borondate ona,—eta Chomiñ aurretik zala sartu zi-
ran ardantegian.

—Kaso Martolo.

—Kaso Chomiñ-Urreta, *konpañiarekin*.

—Ekartzak pichar bat, baña urbagetik, oraindik zintzo gaudek, eta
gañera, gaur ez dek ardorik batayatzeko eguna.

—Ez Chomiñ, ez, gaur urak loi dijuaz eta iñor ezin engañatu lite-
ke. ¿Ogirik bear dezute?

—Ez, ez diagu goserik.

—¿Zér modukoa iduritzen zaizute?

—Au bai, au ardoa dek.

—Zuen Josepak orainche eraman ditu iru arrua; zuek baño gaizkiago norbaitek Eguerriak igaroko ditu; bazaramatzen gañera bakallau aundi bat eta bi bisigu.

—Guztiak palta egingo ditek.

—¿Asko biltzen alzerate apaltzera?

—Gizona: echean gaudek bi senar-emazte aldi eta morroi-neska-meak, etorriko dituk ere Echeberriko ama-alabak, eta etzekiat gure soldadua agertuko ote dan gaztigatu zigun bezela.

—¿Martín esaten aldezu?

—Bai, Martín.

—¡A! ¡Orregatik esan dezu Echeberriko andre Mari eta Manuela apaltzen echean dituzutela! Orain ere, zu, semea eche aberatsean sartzera zoaz.

—Baditek gizon baten premia, Martolo.

—Bai, motz daude Echeberrin gizon gabe.

—Baña, gaur gure Martín ez badator, nere atsoa eta Manuela asiko dituk zizpuruz eta negarrez eta bazekiat oyek gure umore guztia galdu bear digutela.

—Oraindik ez dago zer esperantzarik galdu, zortziretan allegatzen da goitik datorren azkeneko *trena*, eta baldin an badator bederatziterdi edo amarretarako echean dezute.

—Jainkoari nai dakiola.... kobrazak, Martolo.... eta gabon.

—Gabon Chomiñ, *konpañiarekiñ*.

—Agur, mutillak, zuek ortik eta ni emendik.

—Eskerrik asko, Chomiñ-Urreta.

—Prochu on, prochu on eta beste bat arte.

.

II.

URRETARENA.

Etzegoen urruti Urretarena, Chomiñen baserria, eta ala, oraindik egun argiz allegatu zan bere echera,

Andre Josepa senarraren zai zegoan, eta sartu zan bezin laster atera ziozkan aste-egunetako soña eta oñetako legorra, esanaz: dena bustia etorriko zera, nere Chomiñ, alda zaitetz, bada katarro zarren batek garbitu baño lenago; oraindik badago zure palta gure echean. ¿Bada Martiñen berririk?

—¿Ez alda izan kartarik?

—Ez, nere senar maitea.—Eta magalaren erzarekin asi zan legortzen begietara zetozkion negar-malkoak.

—¿Baña zeri negar egiten diozu, emakumea? ¿Gaur gabean bederik ez ote zerate egongo negarrikan gabe?

—¡A! neri entzun balit, buru gogor arrek, ez genduan oraiñ orrelako penarik izango. Zortzi milla erreal gora bera, or izango giñan.

—Ez bada neri kulparik egotzi—esan zion senarrak—entzun zuan makiña bat aldiz ordekoa arkituko giñiola, baña ¿zér nai dezu? berak etzuan gogorik dirutza ori guztia Gobernuak eraman zezan; eta juan bazan, or konpon bedi, bere gogoz juan zan.

—¿Zorioneko gerrak, eta zorioneko erreboluzioak!—esan zuan andre Josepak—bizitzaren erdia neri beintzat kendu dirate. Seme bat, or galdu genduan azkenekoan, eta bestea nun dan eta nola dan ez dakigu Badajoztik Portugalera iges egin zuten ezkerero.

—¿Baña ez dakizu, Josepa, andik itzuli zala eta Guadalajarako batalloyan dagoala?

—Bai, ordea ez dakigu an, beste ainbeste egin zuten edo ez.

—Zaude isillik, emakumea, zaude isillik, gaur negar egiteko gauba ezdata, bestela batere apaldu gabe oera nua. Ez dakizu oraindik gaur etorriko dan ere, zortziretan omen dator azkeneko *trena*, eta *es-taziotik* echera ez ditu bi ordu igaroko.

—¿Gizonen onerako gaur Belenen jayo zan aurcho Jaungoikozkoak nai dezala nik emen ikustea!

—Amen—eranzun zion Chomiñek—eta sartu zan sukaldean esanaz:

—Gabon Jainkoak dizutela.

—Baita zuri ere, aita, baita berorri ere nagusijauna,—eranzun zioten bere erraiñ Iñasi eta morroi neskameak.

—¿Su ederra daukazute?

—Egunari dagokion bezela, aita.—Eta ala zan izan ere, gurdierdi bat egur igar egongo zan erretzen. Eta atzetik zintzilika zegoan perz ori bat bakallauetz beteta, beratu zedin; suaren aurrean ikusten zan berriz marmita aundi bat, eta aza zuriak *bol bol* egiten zuten. Iñasi ari zan

bisiguak garbitzen, Premiña neskamea iru tipula galant kazuela batera zeatzen bakallaua maneatzeko, eta Migel morroia gaztaña morkotsak jaulkian anega bat kabituko zuan danboliñ batera, eta echeko nagusi gaztea orduanche zetorren ukullulik kaiku bat esnerekin.

—¿Prestamen aundiak dabilltzkitzute Iñasi?

—Urtean bein izaten da gabon, aita.

—Egia: egun onek ori guztia merezi du.

—¿Martiniñen berririk, aita?

—Ez, Iñasi.

—¿Ez ote zaigu agertuko?

—Izan liteke.

—Nik ez daukat esperantzarik—esan zuan andre Josepak—etortzekotan izkribatu bear zuan.

—Ama—esan zion Kristobal bere semeak—¿ez dezu bada esaten «ezperanza galdu zuana inpernura juan zala?»

«Esperantzetan bizi, maite gozoa,

Noizbait kunplituko da gure plazoa»

kantatu zuan Chomiñek—eta guztiak parreari eman zioten, baña Josepak esan zion:

—Bai, zu beti *Gibel aundi*; esan liteke Martiñez aztu zarala.

—Ori dek:—eranzun zion senarrak—nunbait nik ez det izango biotzik.—Inasik, ere, bere amagiarrabak, esperantza oso galdu ez zezan esan zion:

—¿Nork daki, ama, ez ote zaigun oraindik gaur etorriko!

—Aparia, beintzat, luzatu amarrak arte-agindu zuan nagusi zarrak-azkeneko *trenean* badator garai ori bear du echeratzeko—etaeseri zan aulki bat artuta suaren ondoan.

—Nere emazte maitea,—esan zion Chomiñek andre Josepari bi golpecho sorbaldaren gañean emanaz,—ekarzu onera Martolonetik erosi dezun ortatik, barrendik eta kanpotik berotu gaitean.

Bereala jarri zion aurrean kuartilluko botilla bat, kristalezko edanontzi edo *baso* batekin eta zurrut bat egin ondorean esan zuan:—aspaldian ez da sartu gure errian orrelako ardorik.

—¿Eta ardiak, Migel?

—Denak bordan, jauna.

—Eraman diek naiko zaldalea? gaur oyek ere *zelebra* dezatela gabon-gabari dagokion bezela.

—Bai jauna, bai; ez dute zaldale eta pentsu paltarik,

Onetan zakurra zaunkaz asi zan:

—¿Zer du gure Pintok zaunkaz?

—¿Zer izango du?—eranzun zuan Kristobalek.—Asi dira gabon-zaleak kantari, eta oyei zaunka egingo die.

—Ez, Pintok badik beste zerbait. Ua Migel zer duan zakur orrek, eta ezarri ezak katean norbaiti ozkaren bat egin ez dezayon.

Irten zan morroya, deitu zion zakurrari eta jarri zuan katean, baña iduritu zitzayon atletik kanpora norbait zegoala, eta galdetu zuan.

—¿Nor da emen? jeta zer nai dezute?

—Pobreak gera, eta eche-legorra nai genduke, eranzun zion urtee-tan aurreratutako emakume batek.

—Atozte, bada, ikusi dezadan nor zeraten.

—Ordea zakurrak beldurtzen gaitu.

—Ez dizute ezer egingo, lotu det katean.

Urbilldu ziranean ikusi zuan Migelek zirala gizon ta emakume zar batzuek, mutiko kaskar batekin.

Sartu zan sukaldera eta esan zuan:

—Nagusi jauna, senar-emazte beartsu batzuek, mutiko batekin daude atean, eta gaur gauerako ostatua eskatzen dute.

—Sarditezela—eranzunzuan andre Josepak ¿ez dakizu gure eche-an etzayola iñori eche-legorrik ukatzen?

Artu zuan, bada, krisellua morroyak eta argi egin zien sukalderaño.

—Jainkoak gabon on bat dizutela—esan zuten sarreran.

—Baita zuei ere,—eranzun zuten denak.

—¿Gau charra darabiltzute?

—Ez on ona,—eranzun zuan gizon zarrak.—Oraindik iru orduko bidajea genduan aur onen aitonon echera, eta alde batetik gau otza ta illuna, eta bestetik berriz basa-bideak ikaratu gaitu; orregatik esan diot nere emazte Pranchiskari, begira: Chomiñ-Urreta prestuaren eche-an emango digute gaur gabeko ostatua, eta guazzen ara, bidea galdu eta zer gertatu baño lenago; eta ala etorri gera.

—Ederki egin dezute,—esan zion Chomiñek.

Iñoiz badata, gaur da bidezkoai ostatua emateko eguna. Entzun izan diot gure erretore jaunari, gaurko gauaz ibilli zirala Josepe ta Maria Belengo errian ostatu billa, eta etzala ayezaz iñor errukitu erri onetan aide asko bazituzten ere, ala juan bear izan zutela erritik kanpora arkitzen zan estalpe batera, eta an jayo zala gure Salbatzalle Jesus—eta kendu zuan buruko chapela.—Egin nai det bada kontu, ayen

izenean zatoztela gure echera, eta ez bakarrik ostatua, baita ere apalduko dezute degunetik eta gero jantziko zaizute oe zuria.

—Eta zuri, Chomiñ prestua,—eranzun zion Pranchiskak, begietatik esker onezko negar malkoak zerizkiola—estalpe artan jayo zan Jaungoikoak pagatuko dizu guri egiten diguzun mesedea.

—¿Nongoak zerate?

—Aspaldi alkar ezagutu genduan, Chomiñ.

—¿Nun?

—¿Nun? (Ez zera oroitzen nor zan Tomas Arrola?)

—¡Ai arrayea! Orainche oroitzen nauk.... bai... bai.... Tomas Arrola.. ¡Ai lagun! ordutik onera, urte asko on ta char igaro dizkiagu.

—Egia, Chomiñ. Neretzat, beintzat, azkeneko oek ez dira on onak izan.

—Ordutik laster errira juango itzan.

—Bai; eta an alkar ezagututa ezkondu giñan biok. Laster ill ziran gure guraso zarrak, eta Jainkoak eman zizkiGUN bi seme. Bietatik bat gerran ill zitzaigun. Gerra bukatuta gere baserri-lanakin ainbestean bizi giñan, baña ¡nolakoa zan gure zoria! Artzen du, gelditu zitzaiGUN seme bakarra, tipus gaizto batek eta ogeita laugarren egunean Jainkoari kontu eman zion. Gure erraiña, Oñatiko alaba, aurdun gertatu zan, baña ainbeste gau galdu eta ainbeste pena igaro ondorean aurgite gaiztoa etorri zitzayon, eta egin zuan alaba eta ama zerraldo batean obiratu ditugu.—Tomas Arrola onela mintzatzen zan bitartean Pranchiskari negarra zerion, eta baitaere entzuten zeudenak arkitzen ziran oso kupiturik eta begietan malkoak ezin edukirik.

Mutilchoak batean aitonari, bestean amandreamari begiratzen zien bere begi urdiñ ederrakin. Andre Josepari, batez ere Tomas Arrolaren itzak biotza bi erdi egin zion, zeren oroitu zan, berari ere gerra orretan ill zitzayola bere semea.

Orañ guaz, bada, Oñatira-jarraitu zuan Arrolak-bada gaztigatu digute erraiñ zanaren gurasoak, saldurik ditugun ganadu eta trasteak, juan gaitzela ayetara eta zarzaroa alkarrekin igaroko degula. alkarri lagunduaz eta palta diranakatik Jaungoikoari erregutuaz.

Ara Chomiñ, adiskide zarra, zerk ekarri nauben nere antziñako adiskidearen echera.

—Orrela dituk, lagun, mundu onetako gora-berak. Ez die, ez, gaizki esaten sermoigilleak gure bizitza gerra eta betiko burruka dala, eta

mundu au negarrezko ibar triste bat. Baña legortu zaitezte, eran zazu-
te churrut bana eta laister aparta maneatuko ditek. Ea, Josepa, oñe-
tako legor batzuek oentzat.

Andre Josepak laster inguratu zituan artillezko galtzerdi eta alpar-
gata batzuek Tomasentzat, eta arizkoak Pranchiskarentzat. Mutikoa
berriz, zituan abarka-mantarrak kendurik, gelditu zan oñutsik.

Su galantaren ondoan eserita, gertaera zarrak kontatuaz, eta ema-
kumeak aparta prestatzen ari zirala etorri ziran bederatziterdiak.

Ordu artan sartu ziran ere Echeberriko amaialabak.

Manuelak sartu zaneke begiratu zion andre Josepari, galdetuaz be-
zela Martiñengatik, baña laster ezagutu zuan etzala oraindik arren be-
rririk.

—¿Badagoguretzat lanik?—esan zuan gordez bere barrenean sen
titzen zuan pena.

—Ez, Manuela, gaur ez daukagu beste lanik apaldu baizik, eta
aulki bana arturik, eseri ziran andre Joseparen ondoan.

.

III.

GABON ZALEAK.

—Gaur berandu datoz gabonzaleak,—esan zuen Chomiñek.

—Ara or nun diran, aita,—eranzun zion bere seme Kristobalek.

Eta ala zan egiaz, bada mutill-talde bat asi zan kantari ate kanpoan.

Bozik onena zeukanak kantatu zuanlenengo, eta besteak eranzun
zioten modu onetan:

«Agur jente noblia
berri on bat dakargu;
atenzioa eduki beza
iñork aditu nai badu.
Adan ta Ebak egin zuten
paradisuan pekatu,
gure neke-pena guztiak
andikan ziran gertatu.

Ikusi zuan Jesus maiteak
 gizona oso galdua,
 Betiko Aitak asarraturik
 ichi ziola zerua.
 Orduan, bada, eskatu zion
 guretzat barkazioa,
 gurutzetikan emango ziola
 Berak, *satispazioa*.
 Eskeñi zuan etorko zala
 gizona salbatutzera,
 gure kulpa ta pekatuak
 bere gañean artzera.
 Jesus emen da Salbatzalea
 munduak bear zuana,
 umill ta pobre larrugorrian
 datorkigu guregana.
 Ez du berezi jauregirikan
 mundura argitaratzeko,
 estalpecho bat tellatu gabe
 arkitu du jayotzeko.
 Egon zaitezte, kristau nereak,
 egon zaitezte sosegu,
 Jesus Belenen jayo da eta
 pozkidaz bete bear degu.
 Eche ontako nagusi
 itz oek ondo ikasi;
 limosna on bat ekarri beza
 baldin badegu merezi.
 Gabon oncho bat igaro beza,
 pamili guziarekin,
 beste bat arte, bagoaz oraiñ
 zure limosna onarekin.

—Ea, Inasi, jachi zazu goiko aga orretatik lukainka on bat eta emayezu gabon-zale oyei, bada guri ere orrelase eman oi ziguten oyen sasoiari.

Artu zuan, bada, Inasik lukainkarik aundiena, eta eman zien ateak zeukan leyotik, eta juan ziran kantariak irrintzi egiñaz auzoko echera.

Etzuten ondo alde egin mutillak, nun sentitu zan berriz ere atean

pandero soñua, eta neskacha pillo bat asi zan kantatzen, baña soñu alegeregoan, eta oetan ere lenengo bozik ederrena zeukana. Ara nik entzun eta gogoratzen zaizkitanak.

Belengo portalian
 Maria ta José
 aparia prestatzen
 orain ari diré.
 Nazaretik Belena
 oso nekaturik,
 asto baten gañean
 ikusi ditut nik.
 Astoa ta iria
 daude portalian,
 aurcho bat jayotzen da
 Gaubon gauerdian.
 Belengo portaleko
 nere andre Mari,
 esan zayezu nor dan
 aurcho polit ori,
 Laztan bat emateko
 emayazu neri,
 adoratu dezadan
 Jainko gizon ori.
 Atozte arzaichoak,
 atozte Belena,
 ikusiko dezute
 aurrrik ederrena.

 Jainkoak gizonentzat
 biraldu duana
 orrentzako daramat
 bildotsik onena.
 Nagusi jauna, ara,
 bukatu kantuak;
 berri on bana beza
 gure Jaungoikoak.
 Limosnaren zai gaude
 kanpoko atian,

ori artuta, gero
beste bat artian.

Oei ere eman zitzayen oitura zana eta juan ziran aurrekoen bidean
panderoa joaz.

ALFONSO MARÍA ZABALA-KOAK.

(Bukatuko da.)

OSO GARBIYA SORRERAN.

¡Argi ederra zeñ garbiya dan
Lore-gañetan goizeran!
¡Zeñ eder-garbi euzki sutuba
Eguberdiko goyeran!
¡Zeñ eder pollit, milloika-izar
Zeruko artistak gauberan!
Baña, ¿al-diteke, ez dakiyenik,
¡Birjiña! nola zu zeran
Argi ta eguzki ta izarrak-baño
Garbiyagoa Sorreran?

JOSÉ IGNAZIO ARANA-KOAK.

1889-ko Abenduaren asieran.

GABON GAU BAT

EUSKAL-ERRIKO BASERRI BATEAN.

(BUKAERA).

IV.

¡¡¡MARTIÑ!!! ¡¡¡MARTIÑ!!!

—Bederitziterdiak dira—esan zuan Chomiñek—eman presa oraiñche apariari, Errosario santua errezatzen degun bitartean, eta baldin amarretako iñor agiri ez bada, apalduta, oera zarrak, eta gauerdiko mezatara gazteak. Au esanarekin bat belaunikatu ziran geyenak eta asi zuten Errosarioa; eta ¡nolako debozioarekin! batez ere andre Josepak eta Manuelak etziruriten mundukoak, baizik aingerucho batzuek. Manuelak zeuzkan eskuak gurutzatuta, eta *Abe-Mari* bakoitzean jasozten zituan bere begi beltz ederrak zerurontz, eta esan zitekean erregu bakoitza zala biotzaren erditik irtetzen zitzaion suspirio bat bezela, esanaz zeruko Erregiñari: ¡nere amacho maitea, oroitu zaitetz Martiñez! Andre Josepak, berriz, magalaren ertzarekin legortzen zituan noizik bein begietara zetozkion negar-malkoak. Bi emakume ayek leku batean zeukaten pensamentua, Martiñengatik erregutzen zuten.

Chomiñ, errosario aundi bat eskuetan zuala, bere buru zuriarekin, *Aita-gure*, eta *Abe-Mariak* garboso errezatuaz zirurien Legezarreko Aitalen bat.

Tomás Arrola, bere emazte eta mutillochoa, edozeñek esango zuan santucho batzuek zirala.

Kristobal, bere emazte Iñasi eta neskamea ari ziran sukalde-lanetan; eta arzai Migel, danboliñari eragiñaz zegoan, eta noizik bein gaztañak egiten zituzten, *pin*, *pun*, zirt eta zart izugarriak. Echeberriko

andre Mari, bere alabaren ondoan belaunikaturik zirurien pazienza-
ren imajiña.

Errosarioa bukatzearekin bat jarri zuan echeko-andre gazteak ma-
ya zapi zuri batekin, onen erdian plater aundi bat, ertz batean sei
librako ogi erre-berria, eta batean ta bestean labaña, kollara zurez-
koak, ardo ta sagardoa eta dozenerdi-bat edan-ontzi kristalezkoak.

«Pekatarri gasoak Jaunagana biurtu ditezen Aita-gurea....»

«Eche onetan palta diranakatik Aita gurea....»

«Amabi Apostolu santuen onrarako Kredo....»

«Ama Birjiña Aranzazu-koaren alabantzarako Salbea....»

«Bedeinkatua eta alabatua izan dedilla Aldareko Sakramentu San-
tuá....»

Oek izan ziran Chomiñek Errosarioan esan zituan azkeneko erre-
guak; eta ziñatuaz alcha ziran denak eta bakoitzak artu zuan bere aul-
kia eseriaz mayaren ingurumarian.

Eltzetik atera zuan Iñasik burrunzali batekin olioaza, erdian ze-
goan platera betetzeraño, eta echeko nagusi zarrak sartu zuan lenengo
bere kollara ara tartera, baña oraindik etzuan ondo bete nun asi zan
zakurra, ez zaunkaz, baizik irrintzi edo garrasi egiñaz, eta katea ausi
nayaz; esan zitekeala eze norbait ezagutu zuala, bada irrintzi ayek
ziran barrenko pozak eta atsegiñak ateratzen ziozkanak.

—¿Ezagutu al nauk, Pinto?—esan zuan norbaitek atean.

—¡¡¡Martín!!! ¡¡¡Martín!!!—deadar egin zuten denak batean su-
kaldean.

Andre Josepa eta Manuela juan ziran lenengoak illunpean eta
ichumustuan atera, ez dakit nork zabaldu zion, baña zabaldu orduko
ama-semeak besarkatu zuten alkar esanaz:

—¡Ama!

—¡Nere seme maite!

—¡Manuelacho kutuna!

—¡Martín!

—Esaten ziran nere biotzak emen izango ziñala,

—Eta nik ere Errosario santua erreztatzean artu det esperantza
sendoa gaur emen ikusiko zaitudala.

Sartu ziran sukaldean. Chomiñ etzan jaiki bere eserlekutik.

—¿Oraindik bizi zera, aita zarra?—esan zion semeak laztanduaz.

—Bai seme, bai eta oraindik ere bizitzeko esperantza.—Eta aita-
semeen begietatik irten ziran biña negar-malko galant, eta esan zuan

Chomiñek:—nere emazteak oraindik ez dek ordu asko esaten zirala nik biotza gogorturik neukala, eta ara nun ustez-ustegabeen negar egin dedan. Ondo zeok, bada, seme, etorri aizenean, bestela etzekiat zer gabon-gau igaro bear genduan. Or zeokan ire ama aundi ori, Ama Birjiña Doloretakoa ziruriela, eta Manuela berriz, ezpañak zimurtuta esan zitekean okasio billa zegoala negar egiteko.

—Zaude igillik, Chomiñ-koplas, orrelako gauzak esan gabe, eranzun zion andre Josepak, denak parre egiten zuten bitartean.

—¿Zuek ondo zerate?—esan zien Martiñek—puska bat sosegatu zanean bere anai, koñata eta gañerakoai.

—Ondo, Martiñ; baña penaz geunden—eranzun zion Iñasik—zu palta ziñalako, eta ez genduan uste onezkero etorriko ziñala.

—Ara, bada, ni emen.

—Ken itzak, ken itzak, seme, praka gorri, chamarreta urdiñ eta buruko chano ori, bada ikusteak ere etzirak onik egiten.

Andre Josepa eta Martiñ jua ziran gelara eta laster sartu ziran ostera sukaldetan.

Martiñ, mutill liraña, egokia eta galanta zan soldadu jua zanean, baña oraiñ ala ere, oso pinduta eta gizenago zegoan, ezpañaren gañean zeukan bizar-gorriak chit ederki ematen zion, echean lagatako soña estuegi zeukan, eta chapela, soldadu chanoa baño obeto zetorkion; batez ere Manuelak bere begi urgulluz betetakoak Martiñengandik eziñ alderatu zituan.

—Azi, edertu eta gizendu egiñ aiz seme, ez dek soldadutzan ezer galdu—esan zion aitak.

—Ama, jeta zuri zér iduritzen zaizu? ¿nolakoa dago zure Martinchu?

—Apaltzak, apaltzak gizajo orrek, onezkero premian egongo aizta.

Bereala Manuelak leku egin zion bere aldamenen, eta eseririk onen alboan asi zuten aparria.

—Urte bete badek echean egon bear uala, biar ez bezela asi ez ba ziñaten or kanpo-alde oyetan.

—Aita, aita ¿uste dezu gu ala ibillizale giñala?

—¿Zer burutazio izan zenduten, bada, ibilli ziñaten bezela ibiltzeko?

—¿Guk?... Geyago oroitzen giñan gu echera etortzeaz, ordea gure nagusiak etzuten egon bear guziz kontentu, eta ardiak bordara bezela, ala eraman ginduzten nai zuten lekura.

—¿Eta euskaldun asko ziñaten alkarrekin?

—Bai; bagiñan makiñachobat.

—¿Eta surik egin zenduten?

—Ez jauna; ez genduan kontrariorik ikusi ere.

—¿Zer erabilli zenduten, bada?

—Nik esango diot, aita.

—Baña jan zak, Martiñ—esan zion amak—gero ere izango dek denbora, neri asko gustatzen etzaizkidan kontu oyek esateko.

—Ari naiz, ama, ari naiz; eta ¡zéiñ gozoa dagoan bakallau-salsa au! ezagun da, Iñasi, koziñari ona zerala.

—«Gose onarentzat ez da ogi beltzik,» Martiñ—eranzun zion Iñasik.

—¿Eta sagardoa? ¿zer iruritzen zaik?—galdetu zion Kristobalek.

—Ederretakoa, anai; banikan gogoa, gaztelauak burla egiten dioten erari onetatik bete bat egiteko.

—Esan zak, esan zak, seme ¿zer gertatu zitzaizuten dalako toki oyetan?—galdetu zion aitak.

Igaro dan Agorrean kunplitu da urtea. Goiz batean, eguna zabaldu baño ordu betez lenago, isillchorik eta batere iskanbillarik gabe esnatu ginduzten sarjentoak, esanaz, jaiki eta bakoitzak bere *morral* eta armak artu eta presta gindezela *marcharako*; egin genduan ziotena, eta ayen esanak aditu besterik ez genduan guk egin; ala, izan giñan estranjeri-
ra eramanak; eta estranjerian, ere, erri batetik bestera.

Guk genduan *Konpañian Zegamako Sarjento segundo* bat, Ibarreta zeritzana, mutill prestua, azkarra eta eskoladuna; au etzan ezertan sartu naspilla artan; bildu ginduan bada, euskaldun guztiak, eta esan zigun: mutillak; salduak arkitzen gaituk, bearrik egiten ez badegu etziok emen ezer guretzat; neri jarraitu nai badirazute, uste diat, lana arkituko dedala; eman dezagun bada, aditzera alde guzietan euskaldun pres-
tu eta langilleak generala, eta ez gaituk galduko: memorial bat sartuko zioagu Españaiko Gobernuari esanaz zer gertatu zaigun eta uste diat laster itzuliko generala *malamentean* laga degun gure erreinu maitera.

Etzan euskaldun bat bakarra gelditu sarjentoaren arrazoyai ondo iritzi gabe. Gure zorionerako etorri zitzaigun ere, erri artan arkitzen zan Españaiko *bize-konsula*, eta onek, ez bakarrik billatu zigun lana, baita ere eskeñi zigun berak irichiko zigula Gobernuagandik oster-
a itzultzea, eta batere kastigu gabe beste batalloi batean gure serbizioa prestatzea.

Lau illabete justuak igaro genituen alde ayetan, eta oroituko ze-

rate nola izkribatu nizuten Espafiara etorri nitzala, eta Guadalajarako batalloyan soldadu negoala.

Uste nuan baño urte bete geyago egon bear izan det echetik kanporea, baña azkenean ere, Jaunari eskerrak, osasunarekin etorri naiz, nere guraso zarrak, nere pamili eta nere Manuelacho ikustera.

Ara emen echekoak, gure gertaerak. Dijuala nai duana soldadu, ni beintzat ondo aspertua eta asean nator soldadutzatik.

—¡Soldadua!—esan zuan andre Josepak.—¡Amaren seme sobradua!
—Egia dio, ama, esaera zarrak.

Ontan apaldu zuten: amaikaterdiak ziran eta esan zuan Chomiñek: ea; gu zarrak juango gera bakoitza bere chokora, eta zuek berriz, gazteak, zoazte eta gau erdiko meza entzun zazute.

—Arrola, oa i ere oera ire emazte eta mutikoarekin; atsegin artuko diat egun oek gurekin igarotzen badituk, bada nere echean adiskide zarrentzat ez dek ogirik eta borondate onik palta.

—Milla esker, Chomiñ; Oñatiñ guri zer gertatu ote zaigun beldurrarekin egongo dira, eta biar goizean, lenengo meza entzunta bideari ekiñ bear diogu; baña eskeiñtzen dizut etorko naizela berriz ere, bizi banaiz, zuek ikustera eta nere antziñako kabo purriolarekin egun bazuek igarotzera.

—Nai dekan guztian, Arrola... Aizak, emen ikusten ditukan bi gazte oek laster ezkonduko dituk, eta ator ezteietara.

—Gusto aundiz. Emen izango naiz egun artan.

Manuelak azkeneko itz aek ez aditu egin zituan, eta arpegira irten zitzayozkan kolore gorriak iñork ikusi ez zitzan, itzulita manteliña ipintzen asi zan. Martiñek etzuan orrelako malizirik izan; bada mundu guzia oartu zan arren arpegia geratu zala gerezi gorri bat bezela.

Juan ziran, bada, gazteak mezatara, ta zarrak, oraindik ere itzaspertu bat egintakoan, ondo berotu ondorean, amabiterdietan oean sartu ziran.

Urrengo urteko Gabon gabeen bildu ziran Chomiñ-Urretaren battersirra iru senar-emazte aldi. Martiñ eta Manuela ziran ezkonberriak eta Echeberriko nagusi-echekoandra gazteak.

Onela jarraitzen dute oraindik ere, onraduak, prestuak, kristau onak eta zoriekoak izanaz.

ALFONSO MARÍA ZABALA-KOAK.